

Ytringsfriheden under V- og VLAK-regeringerne

Ytrings- og informationsfriheden er beskyttet i grundlovens § 77, der dog alene beskytter mod censur og andre lignende foranstaltninger samt EMRK-artikel 10, der både beskytter mod censur og efterfølgende indgreb i form af straf m.v.

Indledning

Ytringsfriheden udgør den måske væsentligste af de grundlæggende frihedsrettigheder, der er kernen i moderne demokratiske samfund. Ytringsfriheden er manifestationen af det enkelte menneskes tanke- og samvittighedsfrihed, der igen er forudsætningen for menneskelig autonomi. Ytringsfriheden udgør grundlaget for politisk pluralisme og er afgørende for, at demokratiske beslutninger kan debatteres både før, under og efter, at love vedtages. Ytringsfriheden udgør tillige fundamentet for, at både medier (etablerede og nye) samt almindelige borgere kan føre kontrol med magthavere, institutioner og virksomheder for derved at forhindre misbrug og lovovertrædelser.

Siden efterkrigstiden har ytringsfriheden generelt nydt en særdeles stærk politisk opbakning, og rammerne for selv kontroversielle og stærkt upopulære ytringer har været videre end i de fleste andre europæiske demokratier såsom Tyskland, Frankrig og Storbritannien. Denne forståelse af ytringsfriheden kan illustreres med følgende udtalelse fra 1969 af Venstres daværende leder og udenrigsminister Poul Hartling:

»alle – også modstanderne af efterretningstjenester, af NATO, af Danmarks politiske system osv. – bør have frihed til at udtrykke deres mening, og til at arbejde på at få tingene ændret. At nægte mindretallet ytringsfrihed vil ikke være i overensstemmelse med demokratiet.«¹

På grund af ytringsfrihedens stærke forankring i den danske politiske- og demokratiske kultur ligger Danmark højt på diverse internationale rangeringer af ytrings- og pressefrihed. Ifølge Freedom House seneste undersøgelse af [pressefrihedens vilkår fra 2017](#) lå Danmark på en delt 4. plads, kun overgået af Holland, Sverige og Norge på en 1. plads. På The Economists "Media Freedom Ranking" fra 2017 placeres Danmark på en delt 1. plads med 10/10 point. 'Reporters Without Borders' laver en lignende undersøgelse under navnet [Press Freedom Index](#). Her placerer Danmark sig ligeledes på en 4. plads i 2017, men er dog rykket fem pladser ned og placerer sig på en 9. plads i deres aktuelle undersøgelse fra 2018, hvor eksempelvis Jamaica og New Zealand rangeres højere. I disse undersøgelser vurderes dog kun presse- og mediefriheden alene. Ser vi i stedet på V-dem Institute "[Freedom of Expression Index](#)", som måler en bredere forståelse af ytringsfrihed, placerer Danmark sig helt i toppen kun lige overgået af Norge. I denne undersøgelse er vurderingen af ytringsfrihedens kår i Danmark dog også faldet en smule i løbet af de sidste år.

¹ PET-Kommissionens Beretning Bind 3 kapitel

¹http://jm.schultzboghandel.dk/upload/microsites/jm/ebooks/pet/pet_bind3/ber/kap03.html

I de seneste år er der indført stadigt flere begrænsninger af ytringsfriheden, der samlet set stiller spørgsmålstejn ved, hvorvidt ytringsfriheden stadig tillægges samme fundamentale værdi i den nuværende politiske kultur som førhen - og dermed hvorvidt Danmark også i fremtiden vil ligge i front, når det gælder beskyttelsen af ytringsfriheden, såfremt den nuværende udvikling fortsætter. Denne udvikling kan illustreres af følgende udtalelse fra Venstres formand og statsminister Lars Løkke Rasmussen fra marts 2016 i forbindelse med debatten om den såkaldte "imam-lov":

"Vi har skabt et demokrati med en række frihedsrettigheder, som man så kan dække sig bag, når man de facto vil bekæmpe vores samfund. Det er dilemmaet. Vi skal reelt arbejde sammen - helt ned i materien. Hvad skal der til, hvad kan man, hvor går grænsen for at udfordre grundloven?"²

Senere samme måned udtalte Lars Løkke Rasmussen: *"Vi vil gerne se på, om vi - med respekt for Grundlovens bestemmelser, herunder paragraf 67 om religiøs frihed – kan kriminalisere ytringer, der undergraver dansk lovgivning for på den måde at kunne komme efter de mennesker, som under dække af religion og teologi i virkeligheden undergraver vores samfund"*.

I nedenstående fremgår således de mest markante politiske tiltag under V- og VLAK-regeringerne, som har styrket eller indskrænket ytringsfriheden. Det skal understreges, at også oppositionspartier har stemt for de nævnte forringelser. Socialdemokratiet har således stemt for samtlige af de nævnte lovforslag, som indskrænker ytringsfriheden og stemte samtidig imod afskaffelsen af blasfemiparagraffen.

Tiltag som har indskrænket ytringsfriheden:

Den 13. december 2016³ - Kriminalisering af udtrykkelig billigelse af visse strafbare handlinger som led i religiøs oplæring

- <https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/l18/index.htm>

Med vedtagelsen af dette lovforslag blev det strafbart som led i religiøs oplæring udtrykkeligt at billige f.eks. terror, drab, voldtægt, voldshandlinger, incest, pædofili, frihedsberøvelse, tvang og flerkoneri. Lovforslaget angiver, at der ved religiøs oplæring forstås, "at oplæringen er religiøst begrundet og har et forkyndende element". Af de specielle bemærkninger til lovudkastet fremgår, at det afgørende for, om der er tale om oplæring, afhænger af, hvorvidt "formålet med oplæringen er at gøre et bestemt budskab kendt og at vinde nye tilhængere (eller fastholde eksisterende)". Lovudkastet nævner, at fx gudstjenester, undervisning på bibelskoler, koranskoler, visse religiøse studiekredse og konfirmationsforberedelse vil være omfattet. Læs Justitias analyse af lovforslaget [her](#).

² <https://www.altinget.dk/justits/artikel/loekke-er-der-mulighed-for-at-udfordre-grundloven>

³ Datoerne i tidslinjen angiver datoen for vedtagelsen af den pågældende indskrænkning

Den 19. december 2016 - Skærpelse af strafferammen fra 6 mdr. til et år for trusler mod tjenestemænd i Straffelovens § 121

- https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/L73/som_vedtaget.htm

Skærpelse af straffen for hån, skældsord eller anden fornærmelig tiltale, som nævnt i Straffelovens § 121 mod tjenestemænd, er blevet kritiseret, da bestemmelsen også omfatter ministre og folketingsmedlemmer. Bestemmelsen kan medføre, at borgeres ytringsfrihed til at kritisere magthaverne begrænses ved, at ytringer i spændingsfeltet mellem hån og skældsord også straffes.

Den 19. december 2016 - Indførelse af en offentlig sanktionsliste over udenlandske religiøse forkyndere m.fl., som kan udelukkes fra at indrejse

- https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/L48/som_vedtaget.htm

Med en ændring af udlændingeloven indførtes en offentlig, national sanktionsliste med navngivne udenlandske religiøse forkyndere m.fl., som kan udelukkes fra indrejse til Danmark af hensyn til den offentlige orden. Lovændringen udgør bl.a. en betænkelig begrænsning af danske borgeres ret til at gøre sig bekendt med og deltage i diskussioner om kontroversielle emner af offentlig interesse. Læs Justitias analyse vedrørende "Hadprædikanter, Indrejseforbud og Ytringsfrihed" [her](#).

Den 1. juni 2017 - mulighed for at blokere hjemmesider, der indeholder terrorpropaganda

- <https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/l192/index.htm>

Oprindeligt blev der i lovforslaget lagt op til, at politiet med en dommerkendelse kunne blokere danskernes adgang til hjemmesider ved mistanke om enhver overtrædelse af straffeloven. Efter kritik af dette meget vidtgående lovforslag fra bl.a. Justitia, blev lovforslaget indsnævret til kun at angå mistanke om overtrædelse af straffelovens regler om terrorisme samt chikane, trusler og vold mod politikere. Folketinget vedtog denne reviderede udgave af forslaget.

Det oprindelige forslag var ekstremt vidtgående i sin potentielle begrænsning af ytrings- og informationsfriheden, og det er derfor positivt, at lovforslaget blev indsnævret. Alligevel kan lovændringen ses som en del af tendensen, hvor kampen mod terror bliver vægtet tungt over for borgerens frihedsrettigheder og medføre en "formålsforskydning", hvor hensynet til terrorbekæmpelse åbner for stramninger, der også rammer andre områder. Læs Justitias analyse af det oprindelige lovforslag [her](#).

Den 11. april 2018 opfordrede daværende uddannelsesminister Søren Pind (V) universiteterne til at gøre op med krænkende adfærd.

Den 11. april 2018 sendte daværende uddannelses- og forskningsminister Søren Pind (V) en mail til universiteterne, vedhæftet et brev fra daværende ligestillingsminister Karen Ellemann (V) og beskæftigelsesminister Troels Lund Poulsen (V), med en opfordring til landets arbejdspladser om at

sætte en stopper for seksuelle krænkelser.⁴ I mailen skriver Søren Pind " *at det er vigtigt, at også de videregående uddannelsesinstitutioner tager skarpt afstand fra alle former for seksuel chikane og på anden vis krænkende opførelse, der måtte finde sted på institutionerne.*" Det er desuden anført, at "med det udgangspunkt (at alle danskere skal kunne gå på arbejde uden at blive udsat for seksuel chikane) har ligestillingsministeren og beskæftigelsesministeren skrevet vedlagte brev til ledere, virksomheder og offentlige institutioner i Danmark, hvori de opfordrer til alle steder at sætte fokus på en god arbejdspladskultur og etablere og håndhæve det, de kalder "klare, kendte og tidssvarende retningslinjer for håndtering af uacceptabel adfærd."

Henvendelsen satte ifølge rektor på Københavns Universitet Henrik C. Wegener en proces i gang på blandt andet Københavns Universitet i foråret og forsommeren, hvor ledelsen tog de daværende retningslinjer for mobning og seksuel chikane op til revidering og udstedte nye af slagsen for "håndtering af krænkende adfærd".

I de nye retningslinjer kom der bl.a. til at stå, at det er den enkeltes oplevelse af at være krænket, der er udgangspunktet. Retningslinjerne er udformet så bredt og upræcist, at de rejser spørgsmål om, hvorvidt de griber ind i de studerende og ansattes ytringsfrihed. I skrivende stund revideres reglerne og nye regler forventes offentliggjort i sommeren 2019. Læs Justitias analyse vedrørende Københavns Universitets retningslinjer [her](#).

Den 31. maj 2018 – Tildækningsforbud (Burkaforbud)

- https://www.ft.dk/samling/20171/lovforslag/l219/20171_l219_som_fremsat.htm

Den 1. august 2018 trådte den heftigt omtalte lov om ændring af straffeloven om tildækningsforbuddet i kraft. Lovforslaget indebærer et forbud mod på offentligt sted at bære beklædningsgenstande, der skjuler ansigtet. Overtrædelse af forbuddet kan straffes med bøde. Undtaget fra forbuddet er tildækning af ansigtet, der tjener et anerkendelsesværdigt formål.

Justitia afgav i marts 2018 høringsvar om lovforslaget. Justitia bemærkede bl.a., at borgere i et frit demokrati til enhver tid må kunne tåle ytringer, herunder beklædningsgenstande og andre symboler, som også går majoriteten imod. Der burde derfor foreligge tungtvejende grunde for at gribe ind i grundlæggende frihedsrettigheder som ytrings- og religionsfriheden, hvilket ikke vurderes at være tilfældet. Læs Justitias analyse vedrørende maskeringsforbuddet [her](#).

November 2018 – Lempelse af offentlighedsloven blev opgivet

Offentlighedsloven har især fået kritik for at mørklægge skiftende regerings interne arbejdsgange og for dermed at gøre det sværere for journalister at kontrollere landets magthavere. Et flertal i Folketinget har i flere år krævet en lempelse af offentlighedsloven. Inden Søren Pape Poulsen blev justitsminister, var han selv en ivrig fortaler for at lempe loven. Men som justitsminister lagde han et forslag til lempelser frem, som flere af de øvrige partier ikke mente var tilstrækkeligt lempeligt. I

⁴ <https://www.berlingske.dk/danmark/tre-liberale-ministre-sendte-to-breve-til-universiteterne-om-seksuelle>

september 2018 besluttede Radikale Venstre på den baggrund at opsigte forliget om offentlighedsloven. Justitsministeren konkluderede på den baggrund, at der ikke ville komme lempelser på denne side af et valg.

Den 18. december 2018 – skærpelse af straffen for krænkelser af privatlivets fred samt ærekrænkelser på internettet

- <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L20/index.htm>

Lovændringen medførte op til en tredobling af bøder for freds- og ærekrænkelser i forhold til det hidtidige straffniveau. For ansvarshavende redaktører hos massemedier skal straffen femdobles, så standardbøden til en chefredaktør fremover bliver 100.000 kr. Lovændringen medførte også en tredobling af tortgodtgørelsesniveauet for freds- og ærekrænkelser efter erstatningsansvarsloven samt en øget adgang for anklagemyndigheden til at føre ærekrænkelssager på vegne af den forurettede. Dermed er Danmark gået i den modsatte retning af lande som f.eks. Norge, der har afkriminaliseret injurielovgivningen med henblik på at minimere risikoen for at begrænse presse- og ytringsfriheden.

Endnu ikke vedtaget - ulovlig påvirkningsvirksomhed

- <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/l95/index.htm>

Der foreslås en strafferamme på op til 12 år for ulovlig påvirkningsvirksomhed under skærpende omstændigheder, herunder i forbindelse med valg til Folketinget eller Europa-Parlamentet.

Forslaget mødte i sin oprindelige form hård kritik – blandt andet fra Justitia – for at medføre en alt for vidtgående indskrænkning i ytringsfriheden samt for at føre til en høj grad af retsusikkerhed, idet deling af ellers lovlige ytringer på sociale medier ville kunne være en strafbar handling, hvis ytringerne stammede fra en fremmed efterretningstjeneste.

I det endelige forslag er ordlyden justeret således, at straf nu kræver et "samarbejde" med en fremmed efterretningstjeneste, hvilket reducerer risikoen for, at almindelige borgere tiltales for eksempelvis at dele materiale på sociale medier. På trods af denne væsentlige forbedring indeholder lovændringen stadig en række usikkerhedsmomenter, herunder i forhold til hvad der mere præcist skal til for at udgøre et "samarbejde" med en fremmed efterretningstjeneste. Læs Justitias analyse af det oprindelige lovforslag [her](#).

Tiltag som har styrket ytringsfriheden:

Den 2. juni 2017 stemte et bredt flertal for at afskaffe blasfemiparagraffen i straffeloven.

- <https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/l170/beh1-85/forhandling.htm>

Alle Folketingets partier med undtagelse af Socialdemokratiet stemte for lovforslaget, der var fremsat af Enhedslisten.

Afskaffelsen blev foranlediget af, at en nordjysk mand blev tiltalt efter at have lagt en video på Facebook af en koranafbrænding. Det var første gang siden 1971, at anklagemyndigheden i februar 2017 valgte at rejse tiltale efter blasfemiparagraffen, som ellers er blevet tolket indskrænkende gennem årene. Læs Justitias analyse vedrørende blasfemiparagraffen [her](#).

Den 13. december 2017 nedsættes ytringsfrihedskommissionen.

I december 2017 nedsatte regeringen sammen med et bredt flertal af Folketingets partier en [ytringsfrihedskommission](#), som skal vurdere ytringsfrihedens rammer og vilkår. Kommissionens arbejde skal danne grundlag for en politisk debat om ytringsfrihedens udfoldelse i Danmark. Kommissionen kan komme med generelle anbefalinger, men skal ikke komme med konkrete forslag til ny lovgivning mv. Kommissionen forventes at afslutte sit arbejde i 2019.

Den 20. februar 2019 blev en ny whistleblowerordning i staten præsenteret.

I en kronik i Berlingske den 20. februar 2019 annoncerede statsminister Lars Løkke Rasmussen, (V), justitsminister Søren Pape Poulsen, (K) og udenrigsminister Anders Samuelsen, (LA) en ny whistleblowerordning i staten, herunder for ansatte på justitsministeriets område inklusiv i politiet, PET, anklagemyndigheden, kriminalforsorgen og departementet. I kronikken anfører ministrene bl.a., *"Vi må erkende, at selv om offentligt ansatte har en udstrakt ytringsfrihed og et stærkt værn mod usaglig afskedigelse, så er der desværre en tilbageholdenhed i forhold til at blæse i fløjten og hjælpe til med at afdække mulige ulovligheder. Derfor er der behov for at gå mere systematisk til værks – det har vi alle en interesse i."*

Samt *"Der er blevet sat spørgsmålstegn ved, om det er sikkert at ytre sig som offentligt ansat, og om man er beskyttet mod repressalier fra sin arbejdsgiver. Vi vil understrege, at offentligt ansatte har en udstrakt ytringsfrihed og er beskyttet mod konsekvenser for jobbet, når de har brugt deres ytringsfrihed."*